

3. PIELIKUMS

NORMATĪVIE AKTI

Metodiskais materiāls sociālajam darbam
ar atkarīgām un līdzatkarīgām personām

2020. gads

Labklājības ministrija

DIA **LOGS**

NORMATĪVO AKTU, KAS SAISTĪTI AR KLIENTU MĒRĶGRUPĀM – ATKARĪGĀM UN LĪDZATKARĪGĀM PERSONĀM –, APKOPOJUMS

I. Starptautiskie dokumenti:

- 1) **ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija** (Latvijā spēkā no 1990. gada 4. maija), 25., 28. pants nosaka vispārējās cilvēka pamattiesības un paredz tiesības uz vajadzīgajiem sociālajiem pakalpojumiem.
- 2) **ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām** (Latvijā spēkā no 1992. gada 14. jūlija) 10., 11., 12., 13. pants paredz, ka īpaši aizsardzības un palīdzības pasākumi jāveic attiecībā uz visiem bērniem un pusaudžiem bez jebkādas diskriminācijas vecāku dēļ vai citām pazīmēm; atzīst katra cilvēka tiesības sasniegt visaugstāko fiziskās un psihiskās veselības līmeni; atzīst katra cilvēka tiesības uz izglītību. Un nosaka, ka izglītības mērķim jābūt pilnīgai cilvēka personības un tā cieņas apziņas attīstībai un tai jāstiprina cilvēktiesību un pamatbrīvību respektēšana.
- 3) **ANO Ģenerālajā asamblejā 2015. gadā 12. augustā pieņemtā rezolūcija par ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam** nosaka 17 ilgtspējīgas attīstības mērķus un 169 apakšmērķus, kas sasniedzami, lai pasaulē mazinātos nabadzība un pasaules attīstība būtu ilgtspējīga. Ilgtspējīgas attīstības mērķiem ir trīs virzieni: ekonomika, sociālie aspekti un vide. Viens mērķis tiešā veidā ir veltīts veselīga dzīvesveida nodrošināšanai (3. mērķis “**Nodrošināt veselīgu dzīvi un sekmēt labklājību jebkura vecuma cilvēkiem**”), paredzot par vienu trešdaļu samazināt nelipīgu slimību izraisītu priekšlaicīgu mirstību, veicot profilakses un ārstēšanas pasākumus un uzlabojot garīgo veselību un labklājību, pastiprināt vielu pārmērīgas lietošanas novēršanu un ārstēšanu, tostarp narkotisko vielu lietošanu un alkohola pārmērīgu lietošanu.
- 4) **Līgums par Eiropas Savienību (ES) (2. pants un 3. panta 3. punkts)** nosaka, ka ES ir dibināta, pamatojoties uz vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības, tostarp minoritāšu tiesības. Šīs vērtības dalībvalstīm ir kopīgas sabiedrībā, kur valda plurālisms, tolerance, taisnīgums, solidaritāte un kur nav diskriminācijas, kā arī valda sieviešu un vīriešu līdztiesība. ES darbība ir vērsta uz to, lai apkarotu sociālo atstumtību un diskrimināciju un veicinātu sociālo taisnīgumu un aizsardzību, sieviešu un vīriešu līdztiesību, paaudžu solidaritāti un bērnu tiesību aizsardzību.
- 5) **Pārskatītā Eiropas Sociālā harta** (Latvijā spēkā no 2002. gada 2. marta). Eiropas Sociālās hartas Preambulā noteikts, ka ar Eiropas Sociālo hartu un tās Protokolu Eiropas Padomes dalībvalstis apņemas aizsargāt savu iedzīvotāju sociālās tiesības, tādā veidā paaugstinot iedzīvotāju dzīves līmeni un sociālo labklājību. Eiropas Sociālā harta paredz tādas tiesības un principus kā: ikvienai personai ir tiesības izmantot jebkurus pasākumus, kas ļauj tai uzturēt iespējami augstāku veselības līmeni; bērniem un jauniešiem ir tiesības uz speciālu aizsardzību pret tiem fiziskiem un morāliem kaitējumiem, kuriem tie pakļauti; visiem strādājošajiem un to apgādājamajiem ir tiesības uz sociālo drošību; ikvienai personai, kurai trūkst attiecīgu līdzekļu, ir tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību; ikvienai personai ir tiesības izmantot sociālās labklājības dienestu pakalpojumus; ģimenei kā sabiedrības pamatvienībai ir tiesības uz attiecīgu sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību, lai nodrošinātu tās pilnvērtīgu attīstību; bērniem un jauniešiem ir tiesības uz attiecīgu sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību.
- 6) **Eiropas sadarbība izglītības un apmācības jomā (sistēma ET2020)** nosaka četrus virzienus, kuros ES līmenī tiek veidots politikas ietvars izglītībā kā atbalsts nacionālajām politikām, uzsverot mūžizglītības lomu, izglītības efektivitāti un kvalitāti, veicinot līdztiesību, sociālo kohēziju un aktīvu pilsonisko līdzdalību, kā arī uzlabojot radošumu un inovācijas, uzņēmējdarbības prasmes visos izglītības līmeņos.
- 7) **Padomes Direktīva 79/7/EEK** (1978. gada 19. decembris) par pakāpenisku vienlīdzīgas attieksmes principa pret vīriešiem un sievietēm īstenošanu sociālā nodrošinājuma jautājumos.

II. Nacionāla līmeņa politikas plānošanas dokumenti:

- 1) **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam** (*Saeimas paziņojums, apstiprināta Saeimas 2010. gada 10. jūnija sēdē*) kā viens no stratēģiskajiem principiem ir definēta tolerance, kas paredz visu veidu sociālās atstumtības un diskriminācijas mazināšanu. Prioritātes "Ilgttermiņa ieguldījumi cilvēkkapitālā" ietvaros plānotais rīcības virziens "Cilvēkkapitāla attīstība un produktivitātes kāpinājums" nosaka, ka cilvēkkapitāla attīstība ietver darbības, kas ceļ individu spējas efektīvi strādāt un izkopt savas kompetences un iemaņas, tā palielinot viņu darba ražīgumu, karjeras iespējas un nodarbinātības potenciālu. Cilvēku skaitam samazinoties un sabiedrībai novecojot, ir svarīgi nesamazināt cilvēkkapitāla bāzes vērtību un palielināt tā produktivitāti. Investīcijas cilvēkkapitālā ir prioritārs ilgtermiņa uzdevums, lai nodrošinātu visu potenciālo cilvēkresursu, jo īpaši nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu, līdzdalību darba tirgū, uzlabotu veselības, sociālās aprūpes un sociālās drošības, kā arī mūžizglītības sistēmu pakalpojumus un efektivitāti. Rīcības virziens "Veselības un sociālo pakalpojumu kvalitāte un pieejamība" izceļ nepieciešamību ieguldīt veselības aprūpē, ar to saistītās zināšanās un tehnoloģijās (dzīves zinātnēs, biomedicinā, farmācijā) un veselīga dzīvesveida veicināšanā visās paaudzēs. Savukārt prioritātes "Iespēju vienlīdzība un vidusslāņa veidošanās" rīcības virziens "Īslaicīgās nabadzības amortizācija un nabadzības riska grupas" norāda, ka viens no lielākajiem sociālās palīdzības sistēmas trūkumiem Latvijā ir nepietiekama sadarbība starp dažādām sociālās palīdzības institūcijām. Grūtībās nonākušam cilvēkam ir svarīgi saņemt palīdzību nekavējoties, un to šobrīd sociālā darba speciālists nespēj sniegt daudzo birokrātisko procedūru dēļ. Tāpēc sociālā politika būtu jāveido starpnozaru ietvarā. Viens no nozīmīgiem priekšnoteikumiem nabadzības riska mazināšanai ir efektīva sociālo pakalpojumu, sociālās palīdzības un sociālās drošības sistēma, kuras viens no uzdevumiem ir efektīvas palīdzības sniegšana vistrūcīgākajiem iedzīvotāju slāņiem.
- 2) **Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014–2020** (*Saeimas paziņojums, apstiprināts Saeimas 2012. gada 20. decembra sēdē*) prioritātes "Cilvēka drošumspēja" ietvaros noteiktajos rīcības virzienos "Stabili pamati tautas ataudzei", "Vesels un darbaspējīgs cilvēks" uzsver vairākus sociālā darba ar atkarīgajām un līdzatkarīgajām personām **būtiskus aspektus** – panākt, lai vecākiem tiktu dotas iespējas iegūt zināšanas par bērnu audzināšanu, attiecību veidošanu, konfliktu risināšanu, kas mazinātu arī vardarbības, atkarību un citus neatbilstošas uzvedības riskus. Šī rīcības virziena uzdevums ir sniegt atbalstu ģimenei un indivīdiem krīzes situācijās, sniedzot profesionālus sociālā darba pakalpojumus un savlaicīgus sociālās un medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumus (t. sk. krīzes konsultāciju, vardarbības prevencijas un rehabilitācijas atbalsta programmas). Eiropas reģionā galvenie ietekmējamie veselības riski, kas rada būtiskas veselības aprūpes un sociālās izmaksas, ir smēķēšana, riskanta alkohola lietošana, fizisko aktivitāšu trūkums un nepilnvērtīgs uzturs, tādēļ jāpalielina primārās veselības aprūpes loma minēto risku novēršanā, nepieciešams īstenot mērķtiecīgus un efektīvus veselību veicinošus un riskus ierobežojošus pasākumus. To iespējams sasniegt nodrošinot medicīniskās un sociālās rehabilitācijas pasākumus darbaspēju saglabāšanai un atjaunošanai, t. sk. personām pēc nelaimes gadījumiem, saslimšanām un traumām darbā, kā arī atkarību izraisīto procesu un vielu lietošanas izplatības ierobežošanu, t. sk. ārstēšanu cilvēku integrācijai darba tirgū un atkarību izraisīto vielu pieejamības mazināšanu.
- 3) **Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014. – 2020. gadam** (*Saeimas paziņojums, apstiprinātas Saeimas 2014. gada 22. maija sēdē*) viens no apakšmērķiem ir **uz zināšanu sabiedrībā pieprasītām kompetencēm orientēta, radošumu, inovāciju un veselīga dzīvesveida veicinoša izglītības satura pilnveide**. Šī apakšmērķa sasniegšanas viens no nosacījumiem ir nodrošināt atbalstu izglītības satura pilnveidei un inovatīvu mācību līdzekļu izstrādei (t. sk. skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanai sociālo zinātņu jomā vispārējā izglītībā), ietverot jaunas kompetences, t. sk. uzņēmējspējas, veselīgs dzīvesveids, finanšu prātība, pilsoniska izglītība, cilvēkdrošība. Apakšmērķis **Iekļaujošās izglītības principa īstenošana un sociālās atstumtības riska mazināšana** paredz uzdevumu, lai mazinātu sabiedrības aizspriedumus un stereotipus par bērniem ar invaliditāti un citiem sociālās atstumtības riskam pakļautajiem bērniem un jauniešiem, kā arī risinātu vienaudžu savstarpējās vardarbības problemātiku. Tā ietvaros izglītības iestādēs veicinās izglītojošu, iecietību un toleranci veicinošu un informatīvu pasākumu īstenošanu un metodisko materiālu sagatavošanu, kā arī nodrošinās profesionālās kompetences pilnveidi pedagogiem. **Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020. gadam īstenošanas plānā 2015.–2017. gadam** (*Ministru kabineta 2015. gada 29. jūnija rīkojums Nr. 331*) paredzēta virkne izglītības vidi uzlabojošu pasākumu, kuru ieviešana balstās uz iekļaujošās izglītības pamatprincipu.

- 4) **Iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam** (*Ministru kabineta 2015. gada 12. maija rīkojums Nr. 244*) balstās uz virkni pamatprincipu, starp kuriem ir minēti: vienlīdzīgu iespēju princips, paredzot visu personu vienlīdzīgas iespējas darba tirgū veicināšanu. Vienlīdzīgu iespēju nodrošināšana darba tirgū nozīmē tādus pasākumus, kas nodrošina visu iedzīvotāju vienlīdzīgu piekļuvi darba tirgum. Šādu pasākumu īstenošana visnelabvēlīgākā situācijā esošajām sabiedrības grupām, kurām ir paaugstināts bezdarba risks, palīdz “nostāties uz viena pakāpiena” ar līdzcilvēkiem, t.i., tiek ņemtas vērā atšķirības starp dažādām sociālā riska grupām. Vienlīdzīgu tiesību un iespēju izmantošanai nereti ir nepieciešami papildu resursi, piemēram, finanšu līdzekļi, laiks, informācija, kas visiem cilvēkiem nav vienlīdzīgi pieejami.
- 5) **Pamatnostādnes Sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020. gadam** (*Ministru kabineta 2013. gada 4. decembra rīkojums Nr. 589*) tiek uzsvērtā sociālo pakalpojumu nozīme kontekstā ar sociālo pakalpojumu saņēmēju ģimenes locekļu integrāciju darba tirgū un ģimenes un darba dzīves savienošanu, kā arī rīcības virzienu “Efektīva sociālo pakalpojumu pārvaldība” un “Sabiedrībā balstīti, pēctecīgi un klienta vajadzībām atbilstoši sociālie pakalpojumi” ietvaros definēti uzdevumi: veicināt sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstību personu dzīvesvietā; attīstīt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību personām riska situācijās; uzlabot sociālo pakalpojumu plānošanu un administrēšanu pašvaldībās; stiprināt sociālo pakalpojumu institūciju darbinieku kapacitāti; ieviest jaunus sociālo pakalpojumu finansēšanas modeļus; ieviest inovācijas sociālo pakalpojumu uzraudzībā un sniegšanā.
- 6) **Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam** (*Ministru kabineta 2013. gada 18. decembra rīkojums Nr. 652*) kā vienu no politikas īstenošanas pamatprincipiem nosaka cilvēktiesību un cilvēka cieņas ievērošanas principu, paredzot tiesību līdzdarboties veicināšanu; attieksmi pret katru personu kā pret veselumu; personas spēku noteikšanu un attīstīšanu. Pamatnostādnes uzsvērts, ka “katrai sociālajai problēmai nepieciešams savs profesionāls risinājums, savukārt, tam ir aktuāla sociālo darbinieku profesionālās sagatavotības nodrošināšana, gan dažādu iestāžu veidošana, sociālo pakalpojumu tīkla izveide un iedzīvotāju nodrošināšana ar kvalitatīviem sociālajiem pakalpojumiem. Svarīgākās mērķgrupas, darbā ar kurām pietrūkst specifiskas zināšanas un prasmes, ir no psihoaktīvām vielām un azartspēlēm atkarīgās personas, pirmspensijas vecuma personas, varmākas, ilgstošie bezdarbnieki, ģimenes ar bērniem, vardarbībā cietušās personas. (..) Starpprofesionāla un starpinstitucionāla sadarbība ir būtiska sastāvdaļa kvalitatīva sociālā darba nodrošināšanai.”
- 7) **Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam** (*Ministru kabineta 2014. gada 14. oktobra rīkojums Nr. 589*) kā viens no politikas pamatprincipiem ir “Vienādas tiesības un iespējas visiem”, kas nosaka, ka ikvienam ir vienlīdzīgas tiesības saņemt nepieciešamos veselības veicināšanas un aprūpes pakalpojumus valstī pieejamo personāla, tehnisko un finanšu resursu ietvaros, normatīvajos aktos noteiktā apjomā un kārtībā. Balstoties uz pamatnostādnes identificētajām problēmām, kā sasniedzamais politikas rezultāts ir noteikts “Samazināt priekšlaicīgu mirstību no neinfekcijas slimībām, mazinot riska faktoru negatīvo ietekmi uz veselību”, kā arī 2. rīcības virziena “Neinfekcijas slimību riska faktoru mazināšana” ietvaros ir plānoti vairāki mērķēti izglītojoši un informatīvi pasākumi “Atkarību izraisošo vielu un procesu izplatības samazināšana sabiedrībā” par atkarību izraisošo vielu un procesu kaitīgumu: tematiskās lekcijas, semināri speciālistiem (pašvaldību un izglītības iestāžu pārstāvjiem, veselības aprūpes speciālistiem, policistiem u. c.), atkarību profilakses programma izglītības iestādēs, tai skaitā darbs ar izglītojamo vecākiem, psihologa konsultācijas bērniem, vecākiem un riska grupām, lai mazinātu atkarību riska veidošanos un risinātu problēmas, saistītas ar vielu lietošanas cēloņiem.
- 8) **Partnerības liguma ES investīciju fondu 2014.–2020. gada plānošanas periodam** (*Ministru kabineta 2014. gada 19. jūnija rīkojums Nr. 313*), **darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība”** tematiskā mērķa “Veicināt sociālo iekļaušanu, apkarot nabadzību un jebkādu diskrimināciju” 9.1. ieguldījumu prioritātes “Aktīva iekļaušana, tostarp lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas un aktīvu līdzdalību un uzlabotu nodarbinātību” ietvaros paredzēti pasākumi, lai novērstu šķēršļus piekļuvei darba tirgum dažādiem diskriminācijas un sociālās atstumtības riskiem pakļautajām iedzīvotāju grupām. Piemēram, aktīvās darba tirgus politikas pasākumi, kas koordinēti ar sociālajiem pakalpojumiem un īstenoti sadarbībā ar pašvaldībām, sociālo pakalpojumu sniedzējiem, sociālās saimnieciskās darbības veicējiem, biedrībām un nodibinājumiem, palīdzēs aktivizēt un iekļaut darba tirgū ilgstošos bezdarbniekus un citas nestrādājošu darbaspējīgu personu grupas ar vāju piesaisti darba tirgum. Savukārt EK regulu priekšlikumos ir

nostiprināts institucionālais ietvars horizontālā principa "Vienlīdzīgas iespējas" un veicamās darbības katrā ES investīciju fondu programmu cikla posmā – plānošanā, ieviešanā, uzraudzībā un novērtēšanā.

- 9) **Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādņu 2014.–2020. gadam** (*Ministru kabineta 2014. gada 21. janvāra rīkojums Nr. 29*) mērķis ir novērst un apkarot cilvēku tirdzniecību, aizsargāt un palīdzēt cilvēku tirdzniecības upuriem, pilnībā ievērojot viņu cilvēktiesības, un veicināt starpnozaru sadarbību šī mērķa sasniegšanai. Būtiskākie darbības virzieni ir informēšanas un izglītošanas pasākumi gan iesaistītajām institūcijām, gan sabiedrībai, gan riska grupām, kā arī atbalsta pasākumi cietušajām personām. Sociālā darba prakse ar cilvēku tirdzniecības upuriem uzrāda augstu atkarību izraisīšu vielu patēriņu, kuru nepieciešams laikus novērst vai mazināt. Pamatnostādnēs starp riska grupām kļūst par cilvēku tirdzniecības upuri ir identificētas jaunas sievietes, vientuļās mātes, bezdarbnieki, atkarīgas personas, personas no daudzbērnu un maznodrošinātām ģimenēm, bērnu namiem un sociālās aprūpes iestādēm, personas ar zemu izglītības līmeni un kredīsaistībām.
- 10) **Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam** (*Ministru kabineta 2015. gada 24. septembra rīkojums Nr. 580*) paredz pasākumus ieslodzījuma vietu personāla kapacitātes un drošas infrastruktūras nostiprināšanai, kā arī pasākumus ieslodzītajiem ar mērķi samazināt nelegālo narkotisko un psihotropo vielu lietošanas akceptējamību sabiedrībā un to lietošanas nodarīto kaitējumu sabiedrībai un samazināt šo vielu pieejamību. Lai sasniegtu Pamatnostādnēs definēto resocializācijas politikas mērķi, Pamatnostādnēs ietverti konkrēti rādītāji un uzdevumi, kas strukturēti sešos savstarpēji saskaņotos un saistītos rīcības virzienos. 2. rīcības virziens ietver uzdevumu novērst resocializācijas īstenošanas šķēršļus, kas saistās ar notiesātā veselības stāvokli, tostarp atkarībām.
- 11) **"Eiropa 2020, Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei"** viens no mērķiem ir iedzīvotāju vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem nodarbinātība rādītājs – 75%. Kā viens no priekšnoteikumiem – integrējošā izaugsme – ekonomikas prioritātes īstenošanā, kurā ir augsts nodarbinātības līmenis un kas nodrošina ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju. Latvija savā **Nacionālajā reformu programmā stratēģijas "Eiropa 2020" īstenošanai** (*Ministru kabineta 2011. gada 26. aprīļa sēdes protokollēmums Nr. 27, 34.§*) ietvērusi nodarbinātības, izglītības attīstības mērķus, nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas mērķus, iekļaujot tādus pasākumus kā nodarbinātības veicināšana, tostarp izglītības pieejamības nodrošināšana riska grupu bezdarbniekiem, veselības pakalpojumu pieejamība, diskriminācijas mazināšana, atbalsts ģimenēm ar bērniem.
- 12) **Narkotisko vielu un to atkarības izplatības pamatnostādnes 2011.–2017. gadam** (*Ministru kabineta 2011. gada 14. marta rīkojums Nr. 98*) Viens no pamatnostādņu rīcības virzieniem ir narkoloģisko pacientu un narkotiku lietotāju veselības aprūpe. Pamatnostādnēs definētais politikas mērķis ir samazināt nelegālo narkotiku lietošanas nodarīto kaitējumu sabiedrībai, uzlabojot narkotiku lietotājiem un atkarīgajām personām sniegto veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un efektivitāti. Iepriekš minētā mērķa sasniegšanai noteikti 15 uzdevumi. Uzdevuma "Izstrādāt un ieviest sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļu koncepciju, paredzot piespiedu līdzekļus sabiedriski bīstamu atkarīgo personu pievēršanai narkomānijas ārstniecības programmām" izpilde jau pagarināta divas reizes. Ar Ministru kabineta rīkojumu atbalstīta likumprojekta par preventīvajiem piespiedu līdzekļiem izstrāde. Likumprojekts bija jāizstrādā (ar pagarinājumu) līdz 2017. gada 30. jūnijam.

III. Nacionālā līmeņa normatīvie akti:

- 1) **Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums** (*pieņemts Saeimā 2002. gada 31. oktobrī, stājies spēkā 2003. gada 1. janvārī*) iekļauj profesionālās rehabilitācijas, sociālās rehabilitācijas pakalpojuma, psihosociālās rehabilitācijas definīcijas. Tas nosaka personu loku, kuriem ir tiesības uz sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību, kā arī sociālo pakalpojumu sniegšanas pamatprincipus, klienta tiesības un pienākumus, saņemot sociālos pakalpojumus. Klienta pienākums ir aktīvi darboties, lai palielinātu savu pelnītspēju un ienākumus, kā arī, ja klientam vai kādam no viņa ģimenes locekļiem ir atkarības problēmas (atkarība no alkohola, narkotikām, azartspēlēm), klientam ir pienākums izmantot iespējas saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Likums paredz sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas vispārīgos principus, paredzot, ja klients vai viņa apgādnieks nespēj samaksāt par sociālās aprūpes vai sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, pakalpojuma izmaksas tiek segtas no pašvaldības budžeta. Likumā noteikti pašvaldības pienākumi sociālo pakalpojumu un

sociālās palīdzības sniegšanā. Pašvaldībai, kuras teritorijā ir deklarētā personas dzīvesvieta, ir pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību.

- 2) **Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums** (*pieņemts Saeimā 2002. gada 9. maijā, stājies spēkā 2002. gada 1. jūlijā*) nosaka bezdarbniekiem, darba meklētājiem un bezdarba riskam pakļautajām personām paredzētos aktīvos nodarbinātības pasākumus un bezdarba samazināšanas preventīvos pasākumus, valsts un pašvaldību kompetenci šo pasākumu īstenošanā, kā arī bezdarbnieka un darba meklētāja statusu, tiesības un pienākumus. Tas paredz bezdarbnieku iesaistīšanu aktīvos nodarbinātības pasākumos – pasākumi noteiktām personu grupām, jo īpaši personām no 15 līdz 24 (ieskaitot) gadu vecumam; personām, kurām ir noteikta invaliditāte; personām sešu mēnešu laikā pēc bērna kopšanas atvaļinājuma (bērna kopšanas perioda) beigām; personām, kurām līdz valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšanai atlikuši ne vairāk kā pieci gadi; personām, kuras Nodarbinātības valsts aģentūras uzskaitē ir ilgāk par vienu gadu; personām pēc soda izciešanas brīvības atņemšanas iestādēs; personām, kurām ir alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība; personām, kuras aprūpē kādu ģimenes locekli; personām, kuras bez darba ir ilgāk par vienu gadu; citiem bezdarbniekiem atbilstoši vietējā darba tirgus situācijai, kā arī citām politikas plānošanas dokumentos noteiktajām mērķa grupām.
- 3) **Ārstniecības likums** (*pieņemts Saeimā 1997. gada 12. jūnijā, stājies spēkā 1997. gada 1. oktobrī*) nosaka alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimību ārstēšanu. Tas paredz nosacījumu, ka gadījumos, kad sakarā ar alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu lietošanu, piedalīšanos azartspēlēs vai datorspēlēs slimnieks izdara sabiedriski bīstamas darbības, sistemātiski izdara administratīvos pārkāpumus vai ar savu rīcību apdraud sevi, savus tuvākos radniekus vai sabiedrību, tiek piemēroti likumā noteiktie sociālās un psihosociālās rehabilitācijas piespiedu līdzekļi, bet nepilngadīgajiem — audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi. Likums nosaka alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimnieka sociālās un psihosociālās rehabilitācijas piespiedu līdzekļu veidus.
- 4) **Likums “Par sociālo drošību”** (*pieņemts Saeimā 1995. gada 7. septembrī, stājies spēkā 1995. gada 5. oktobrī*) nosaka, ka personai, kura saviem spēkiem nespēj nodrošināt sevi vai pārvarēt īpašas dzīves grūtības un kura nesaņem ne no viena cita pietiekamu palīdzību, ir tiesības uz personisku un materiālu palīdzību, kas atbilst tās vajadzībām, valsts dod iespēju pašpalīdzībai un veicina tās iesaistīšanos sabiedrības dzīvē. Sociālie pakalpojumi šā likuma izpratnē ir pasākumi, kurus nodrošina valsts vai pašvaldība naudas vai mantisko pabalstu vai citu pakalpojumu veidā, lai veicinātu personas sociālo tiesību pilnvērtīgu īstenošanu.
- 5) **Likumā “Par pašvaldībām”** (*pieņemts Saeimā 1994. gada 19. maijā, stājies spēkā 1994. gada 9. jūnijā*) ietvertas pašvaldību autonomās funkcijas: gādāt par iedzīvotāju izglītību (iedzīvotājiem noteikto tiesību nodrošināšana pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības iegūšanā; pirmsskolas un skolas vecuma bērnu nodrošināšana ar vietām mācību un audzināšanas iestādēs; organizatoriska un finansiāla palīdzība ārpussskolas mācību un audzināšanas iestādēm un izglītības atbalsta iestādēm u. c.); nodrošināt veselības aprūpes pieejamību, kā arī veicināt iedzīvotāju veselīgu dzīvesveidu un sportu; nodrošināt iedzīvotājiem sociālo palīdzību (sociālo aprūpi) (sociālā palīdzība maznodrošinātām ģimenēm un sociāli mazaizsargātām personām, veco ļaužu nodrošināšana ar vietām pansionātos, bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu nodrošināšana ar vietām mācību un audzināšanas iestādēs, bezpajumtnieku nodrošināšana ar naktsmītņiem u. c.); piedalīties sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, apkarot žūpību un netiklību; īstenot bērnu tiesību aizsardzību attiecīgajā administratīvajā teritorijā.
- 6) **Ministru kabineta 2006. gada 6. novembra noteikumi Nr. 914** “Kārtība, kādā no psihoaktīvām vielām atkarīgās personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus” nosaka kārtību, kādā no psihoaktīvām vielām – alkohola, narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām – atkarīgas pilngadīgas personas, kā arī no psihoaktīvām vielām atkarīgi bērni un bērni, kuriem novērota pārmērīga psihoaktīvo vielu lietošana, par valsts budžeta līdzekļiem saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, lai panāktu šo personu atteikšanos no psihoaktīvo vielu lietošanas, tādējādi uzlabojot viņu fizisko un garīgo veselību, un veicinātu viņu atgriešanos pilnvērtīgā dzīvē.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvām vielām (alkohola, narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām) atkarīgiem **bērniem** ir pieejami pēc pilna ārstēšanās un motivācijas kursa pabeigšanas ārstniecības iestādē vai pēc narkologa noteiktā ārstēšanās kursa pabeigšanas.

Rehabilitācijas mērķis ir panākt bērna atteikšanos no psihoaktīvo vielu lietošanas, tādējādi uzlabojot viņa fizisko un garīgo veselību un veicinot atgriešanos pilnvērtīgā dzīvē.

Tiesības uz valsts apmaksātiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem ir no psihoaktīvām vielām atkarīgām **pilngadīgām personām** pēc pilna ārstēšanās kursa saņemšanas.

Pilngadīga persona pakalpojumus var saņemt atkārtoti, bet ne biežāk kā reizi divos gados. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas ilgums pilngadīgām personām ir līdz 12 mēnešiem.

- 7) **Ministru kabineta 2003. gada 27. maija noteikumi Nr. 275** “Sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas kārtība un kārtība, kādā pakalpojuma izmaksas tiek segtas no pašvaldības budžeta”.
- 8) **Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338** “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” nosaka prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem, kas sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem un pilngadīgām personām.
- 9) **Ministru kabineta 2012. gada 24. janvāra noteikumi Nr. 70** “Alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarības slimnieku ārstēšanas kārtība” paredz ārstējošā narkologa pienākumu informēt pacientu par iespējām saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus par valsts budžeta līdzekļiem.
- 10) **Ministru kabineta 2019. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 138** “Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanu” paredz valsts budžeta finansētus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām.
- 11) **Ministru kabineta 2014. gada 16. decembra noteikumi Nr. 784** “Kārtība, kādā Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina plānošanas dokumentu sagatavošanu un šo fondu ieviešanu 2014.–2020. gada plānošanas periodā”, 7. un 8. punkts paredz un uzskaita Labklājības ministrijas atbildības par horizontālā principa “Vienlīdzīgas iespējas” (regulas Nr. 1303/2013 7. pants) ieviešanu.
- 12) **Ministru kabineta 2015. gada 11. augusta noteikumi Nr. 468** “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.1.1. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt nelabvēlīgākā situācijā esošu bezdarbnieku iekļaušanos darba tirgū” 9.1.1.2. pasākuma “Ilgstošo bezdarbnieku aktivizācijas pasākumi” īstenošanas noteikumi” izdoti saskaņā ar Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020. gada plānošanas perioda vadības likuma 20. panta 6. un 13. punktu. Saskaņā ar šiem noteikumiem Nodarbinātības valsts aģentūra organizē un īsteno atbalsta pasākumu **“Atbalsta pasākums bezdarbniekiem ar atkarības problēmām”**, kura mērķis ir veicināt bezdarbnieku iekļaušanos sabiedrībā un iekārtošanos piemērotā pastāvīgā darbā vai piemērotās apmācībās (piemērotas izglītības apgūvē), mazinot sociālās atstumtības riskus.

Atbalsta pasākums paredzēts ilgstošiem bezdarbniekiem, kuriem ir alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu atkarība, ko apliecina narkologa atzinums, vai kuriem iespējama alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu atkarība, bet nav saņemts narkologa atzinums. Pasākumā ir plānots iesaistīt 19 345 mērķa grupas bezdarbniekus, paredzot kopējo finansējumu 32 030 112 euro, tai skaitā ESF projektam “Atbalsts ilgstošajiem bezdarbniekiem” Nr. 9.1.1.2/15/I/001 pieejamā Eiropas Sociālā fonda finansējums – 27 225 595 euro un valsts budžeta finansējums – 4 804 517 euro. Pasākuma īstenošanas laiks ir no 2015. gada 3. ceturkšņa līdz 2021. gada 4. ceturksnim. Pasākuma ietvaros atkārtoti viena persona var saņemt tikai individuālas speciālistu konsultācijas un grupu konsultācijas (tostarp karjeras, psihologu, psihoterapeitu konsultācijas), kas veicina personas pašapziņas paaugstināšanos un motivāciju integrēties darba tirgū.